

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yesha‘yah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 598 [1837 oder 1838]

אכ היעשי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9106

כ א

כא (א) משא מדבר ים - הוציאה הזאת על צבל כמו שמפורש בה ואם חאמר הרי כבר ניבא עליה (לעיל י"ג) על הר נשפה שאונם וכל הפרטה כולה פעמים שהנבואה באה בפיו היום בסיגנון אחד ולאחר זמן בסיגנון אחר. משא מדבר ים - הירג' וינתן מטל משריין דלחייין ממדברא במי ימא: כס' פו' בנגב לחלוף. כרות סופה המתהפך בארץ יבשה שהי' מעלה אבק רב: לחלוף. נך יחליפו לבא מתנות רבות על צבל: ממדבר. יבואו לה: מארץ נוראה. חירגס יונתן מארעא דא חענידא בה חסינין. ויש לפרש שהוא מקום נחש ועקרב כמו שנאמר (דברים ח') המדבר הגדול והנורא: (ב) חזת קשה. הנביא אומר ונבואה זו קשה על צבל הוגד לי: הבוגד בוגד. ת"י אונים' מתאוסין ונזוזי' מתחזין ולי' העברית לפי החרגוס כך פירושו את הבוגד בא אחר ובוגד אותך ואת השודד בא אחר ושודד אותך או פרס ומדי שניזזין ושודדין את צבל ששדדה ונזזה עד עתה את כל המדינות: עליו עילם. ונבואי עליה: לורי מדי. על צבל

(א) משא מדבר ים
כסופות בנגב לחלוף
ממדבר בא
מארץ נוראה:
(ב) חזת קשה הגדלי
הבוגד בוגד
והשודד שודד
עלי עילם צורי מדי
כל-אנחתה השבתי:
(ג) על-כן מלאו מתני חלה
צירים אחוזני בצירי יולדה
נעויתי משמע
נבהלתי מראות:
(ד) העה לבבי
פלצות בעתתני
את נשף חשקי
שם לי לחרדה:

ערך

פתח בס"ס

צמור. אלהי לורי (שמואל ח') הטעם לטעה ברי"ש זה טעמו למעלה צל"י כמו שזני: כל אנחתה השבתי. לא מסיק ה"א לפי שהוא כמו כל אנחות שבולס והוא לשון אנחה מרובם של אנשים רבים שיספיר"ש צלע"ז כל אנחות השבתי שהיה העולם נאנח מפני עולה של מלכות צבל עתה השבתי אות': (ג) מלאו מתני חלה. הנביא ה' רחמני ומתאנח על פורענות האומות זו מדרש אגדה ולפי פשוטו הנביא אומר הקינה ואנינות באלו זו צבל מתאוננת: לורים. לשון חיל וחבלים. ורבותינו אמרו יש דלתות ולירים לאשה כמו שיש לירים לדלתות הבית: נעויתי. חולי הוא הקרוי עויית בצלון חכמים: (ד) פלנות. בהלם: את נשף חשקי. לילה שהייתי חושק בה לשמחה ולמשתה

ב א ר

הפרשה הבאה היא סתומה וחתומה עד מאד, ואין צבל נבואות ישעי' חזות קשה בזאת, ואנחנו נבאר אותה כיד ה' הטובה עלינו, וכפי מתת שכלנו, מפי ספרים וסופרים, ואלהים יכפר בעד השוגה. והנה הפרשה נחלקת לשלשה חלקים, האחד מן פסוק א' עד פסוק י"א, והשני יכלול רק שני פסוקים י"א וי"ב, ומשם יאילך עד סוף הפרשה הוא חלק השלישי.

כא

- (א) פֶּעֶרְהָאֲנָנִים אִיבַעַר דִּיא וּוִיסְטַע אִם מַעַרְעַ: וּוִיא שְׁטִירְמַע דַּעַן זִידַעַן דּוּרְכְּבִרְוִיזַעַן, זָא קְאָמַמַט עִם אוּיס דַּעַר וּוִיסְטַע, אוּיס פֹּרְטְכַאָרַעַם לְאַנְדַּע.
- (ב) אִיִן שְׁטִרְעַנְגַּעַר בַּעַשְׁלוּם וּוִאֹרְדַּע מִיר קֹונַד: דַּעַר טְרִיִּילְאָזַע אִיבַע טְרִיִּילְאָזִיגְקִיִּיט, אֹונַד דַּעַר רִיִּיבַעַר, רֹויבַע, צִיִּךְ הַעֲרוּיָף עִילַם! בַּעֲלַאָנַעַרַע אָ מְדִי! אַלְלַעַם זִיִּפְצַעַן הַאָבַע אִיךְ אוּיסְגַּעַשְׁטְאָהַנַּט —
- (ג) דְּאָרוּם זִינַר פֶּאָלַל מִיִּינַע הִפְטַעַן דַּעַם שְׁמַעַרְצַעַם, וּוַעֲהַעַן עַרְגִּרִיִּיפַּעַן מִיךְ וּוִיא וּוַעֲהַעַן דַּעַר גַּעֲבַאָהַרַעַרִיִן, מִיךְ פֶּאָסַט דַּעַר קְרַאָמַפַּף, דַּאָס אִיךְ נִיכְט הַאָרַע, מִיךְ גְּרִיִּיפְט דִּיא אָנַסַט, דַּאָס אִיךְ נִיכְט זַעֲהַע.
- (ד) עִם שְׁוֹאָנְקַט מִיִּין זִיִן, שְׁרַעֲקַעַן עַרְשִׁיטְטַעַרִן מִיךְ, דַּעַן אָבַעַנַר מִיִּינַעַר זַעֲהַנּוּכְט מַאָכְט עַר מִיר צוּם עַנְטוּעַטְצַעַן. —

בע.

כא (א) מדבר ים, לכל המפרשים נאמרה הנבוא' הזאת על צבל, והעד ממה שאמר בפסוק ט' נפלה צבל (ועיין רש"י), אך בענין התאריך מדבר ים יש דעות מתחלפות, כי לדעת מפרשי בני עמנו (רד"ק וראב"ע) יהיה ים כמו נגב, כי פרס ומדי היו מזרחי לפנות לצבל, ואמר מדבר כי מדבר בין צבל לפרס, אך זה רחוק שיקרא בעבור זאת צבל מדבר ים, וחכמי העמים פתרו ים על נהר פרת והזיאו להאי' ממה שאמר בירמיה (כ"א ל"ו), ופירושו מדבר בקע' (וכבר ידע' כי גם הנקע' תכונה בשם מדבר), וארץ שנער הית' צבקע' כמפורש בתורה (בראשית י"א ב'). ויותר נראה כדעת החכם

געועניוס שמדבר הוא כמשמעו, וקרא הנביא לצבל מדבר על שם סופה כי תהיה לשממה מאין יושב כאשר נבא כבר עליה לעיל פרשה י"ג, וכן תרגם הרב. כסופוח בנגב, כי שם במקום מדבר יסתער לרב רוח סועה וסער, וכן נאמר והלך בסערות תימן (זכרי' ט' י"ד) ותימן דרום כנודע. להלוף, כלומר כסופות הרגילות לחלוף בנגב כן ממדבר בא ונו'. בא, לא פירש מה זה בא אך רמז לזה כמה שאמר מארץ נוראה, ומזה נדע כי הבוונה על אויב אכזרי, והוא מלכות המליכה, כי מרוב התרגשות נפשו מעולם הרע אשר עיניו יראו כי בא יבוא, אין מלה בלשונו לכנות אותו, ולזה אמר חזות קשה הגד ליי. (ב) הבוגר, אמר הראב"ע דברי הנביא, מי שירצה למרוד ולבגוד יוכל, ומי שירצה להיות שודד יוכל לשיד עב"ל, והוא נכון כי נודע הוא כי העיר צבל נלכדה ע"י בגידת השרים אשר היתה ידם עם השרים עליה כמו שאמרנו בצאור על דניאל פרשה ה'. עלי עילם, היא מדינת פרס (ראב"ע), ופרס היתה בעת ההיא אך זרוע לבני מדי, לכן אמר על פרס רק עלי ועל מדי זוריי. כל אנחחה, כמו שפירש"י עיין דבריו; ולדעת הרד"ק תהיה הה"א של אנחחה לבנוי אף שהיא רפה, כי מזינו כיולא בזה, והבוונה על מה שהיו העמים נאחכים מסד צבל, וכבר ידעת שבנוי הקנין יולדק גם על הפועל גם על הפועל כמו הסר מעלי ננעך (תהלים ל"ט י"א) ורבים כמוהו, ולכן הנגינה מלרע בדין לפני ה"א הבנויי. (ג) על כן, הוכון כדעת חכמי העמים שהנביא עלמו יקוון ויתאוון על שר בת צבל, כמו על כן אצכה צבכי יעזר (לעיל ט"ז ט'), על כן מעי למואב ככנור יהמו (שם י"א), וכן הוא בירמי', כי בזה תתרום המליכה מאד, כי כ"כ תגדל מפלת צבל עד שגם רחמי הנביא — אם גם צבל הרע לעמו מאד — נכמרו עליהם בראותו לרת נפסם, ומרוב ההתפעלות ידמה באלו הוא עלמו עמם בלרה. נעויתי, עיין פירש"י ובערוך ערך עוית ותבין מזה תרגום הרב. נבהלתי מראוח, הענין כי משמוע און כבר אחזני השבן, וכאשר ראיתי עוד נבהלתי עד מאד, כי ראיתי יותר ממה ששמעתי. והרב המתרגם הלך בשעת יונתן שהעתיק מלשמוע מלמחזי, ותהיה הבוונה נעויתי כל כך עד שלא יבלתי לשמוע, ונבהלתי עד שלא יבלתי לראות עוד. תעה לבבי, ע"ד האלה באלו הלכ תועה מבלי למצוא דרך הישר. אח נשף, זה מבואר ממעשה בלשאר (דניאל ה') וכמו שפירש"י.

בספר יוסיפון מלינו שהיה
 שמח על שנלחו גדודיו את
 חיל פרס. אותו לילה שם
 לי לחרדה שנאמר (דניאל
 ה') בלשאר מלכא עבד
 לחם רב וגו' אישתיו חמרס
 וגו' ביה בלילה קטיל וגו'
 ודריוש מדאס קביל מלכות'
 (שסו'): (ה) לפה הלפית.
 זקוף המנורה ובנראשית
 רבה כוונת' למנרת' לפיתא:
 אכול שתה. ומתוך האכילה
 והשתיי' לעקו קומו השרי':
 משחו מגן. מגיני עור שלוק
 הן ומושאין אותן בשמן כדי
 שיחלוק את הזיין וכך נאמר
 בשאול כי שם נגעל מגן
 גבורים פלט את
 משיחתו ולא קיבלה ונעשה
 מגן שאול כאלו לא נמשח
 בשמן; (ו) לך העמד המלפ'.
 עמיד אחד מתלמידך
 לקרא חגר על מדותי על
 אורך שלומס' של בבל והוא
 חנקוק שעג עוגה ועמד
 בתובה ואמר (חנקוק ב')

(ה) עֲרֹךְ הַשְּׁלֶחָן

צֶפֶה הַצִּפִּית

אֲכֹל שְׂתֵה

קוּמוּ הַשָּׂרִים

מִשְׁחוּ מִגֵּן:

(ו) כִּי כֹה אָמַר אֱלֹהֵי אֲדֹנָי

לֵךְ הָעֵמֶד הַמְצִפָּה

אֲשֶׁר יִרְאֶה יִגִּיד:

(ז) וְרָאָה רֶכֶב צָמַד פְּרָשִׁים

רֶכֶב חֲמוֹר רֶכֶב גָּמֵל

וְהַקְּשִׁיב קֶשֶׁב רֶב־קֶשֶׁב:

(ח) וַיִּקְרָא אֲרִיָּה

עַל־מְצִפָּה אֲדֹנָי אֲנֹכִי עֹמֵד

חָמִיד יוֹמָם

וְעַל־מִשְׁמַרְתִּי אֲנֹכִי נֹצֵב כָּל־

הַלִּילֹת:

והנה

על משמרתו העמדה והלפס לראות מה ידבר כי אמר הקדוש ברוך הוא ליסעיה העמידהו
 לאותו מלפס והבטיחהו מאתי שיעמד על מצפהו ואשר יראה במפלגתם של בבל יגיד:
 (ו) וראה רכב. ואני אראנו שם במין רכב למד פרשים אחד רוכב חמור ואחד רוכב גמל וסימן
 הוא לפרס ומדי: והקשיב קשב. ושם ישמע בנבואתו במין רוב הומיות חשאיות חילות: (ח) ויקרא
 אריה. הוא חנקוק אריה בגימטריא במנין חנקוק ישעיה החנבא שעמיד חנקוק להתפלל על זאת
 ולומר בן: על מצפה אדני. ה' אלהי על מצפה אדני עומד חמיד יומם להודיעני על זאת:
 והנס

ב א ר

(ה) עררך השלחן, הפסוק הזה יכלול מליצה נעימה מאד, המליץ ישער בנפשו כאלו הוא עומד שם
 בלילה ההוא כאשר בלשאר עבד לחם רב כמפורש בדניאל שם, וראה את כל הנעשה ואמר ראיתי
 עורכים השלחן וגו' וערוך וכן לפי הם מקורים. הצפית, רבים הן מבני עמנו הן מזולתם
 פירשו שהעמיד שומרים על המלפס להשקיף על מערכת הלרים, אבל זה יחלוש עולם
 המליצה, כי מזה נראה שלא היה לבס בטוח כל כך; גם ממה שנאמר בפסוק הבא העמד
 המלפס משמע שעד עתה לא היה עומד, ולזה בחר הרב המתרגם בדעת רש"י שענינו
 הדלוק

(ה) בערייטען דיא טאָפּעל,

בעלייטען דיא לאַמפע,

עססען, טרינקען —

נון אויף! איהר פֿעלרהערן!

ווייהעט איין, דיא שוטצוועהר!

(ו) דען אַלואַ שפּראַך צו מיר דער הערר:

געהע שטעללע אויס, דען וואַכטער,

דער וואַס ער זיעהעט, פֿערקינדע.

(ז) אונד זיעהעט ער רייטערייא, געשפּאַן פֿאַן ראַססען,

רייטערייא אויף עוועלן, רייטערייא אויף קאַמעעלען,

דאַן האַרבע ער אויף, זעהר אויפֿהאַרבענד —

(ח) דאַ שריע ער וויא איין לאַווע:

הערר! אויף דער וואַרטע שטעה' איך איממערדאַר

אַם טאַגע,

אונד אויף טיינעם פּאַסטען בלייב' איך אַללע נאַכטע,

אונד

הדליקו המנורה, כי שרש
ל פה יאמר גם על הרוח'
גם על דבר המאיר.
והראב"ע אמר שלדעתו
הוא כמו נגילות, וע"ז
אמר החכם געועניוס שכן
הוא בערבית, ודימה אות'
ללשון אשכנזי שגם זה
נאמר על דרך השאלה:
זיינע העללע טטייטע. גם
יתכן שהוא מענין מכסה
שפורסין על הכסאות
(עיין ערוך ערך לפא)
ומקורו בעברית כמו
ולפית אותו (שמות כ"ה
י"א) וכדומה, ויתורגם:
„חויטגעברייטעט דיח
טעפפילע!" כלומר הוכנו
המטות למושב. קומו,
לדעתי המה דברי הנביא
אשר התול יהתל בהם,
כי כברספר לנו הסופר
קאענאָפּאָן, כי כאשר
נלכדה צבל היו שומרי
היכל המלך שבורייין, ולכן
קרא הנביא לשרים: קומו
משחו מגן! האויב הנה זה
בא! ועתה ראו אם יש לאל
ידכם להחזיק חרב ומגן
ולעמוד על נפשותיכם.
(ו) כי כה, הנביא יאמר
ידעתי כי כן יהיה הבורג

בוגד והאודד שודד, כי כבר ראיתי בחזון את כל הנעשה, כי ה' אמר אלי במראה העמד המלפה וגו'.
ואמר מלפה בפיעל ולא לופה, לפי שהענין שישיגית הישיב בהשקפה תמידית, ויש גם בזה התול על
שרי עיר צבל, כי הם היו כל כך מתרשלים בשמירת החומה, שלא העמידו לופים לחקור
בתנועות הלרים, ולכן לזה לו ה' שיעמד מלפה. (ו) וראו, תרגם הרב בדעת הראב"ע
שהוא מבנין התנאי שאם יראה רכב וגו' אז והקשיב קשב רב. רכב, לדעת יונתן ורד"ק
רכב הוא המרכבה, והכוונה שראה מרכבה ועליה למד פראים; אולם פירוש הזה בלתי
מסכים לטעם הנגינה כאשר יבין הקורא, ולזה בחר הרב בדעת חכמי העמים שרכב הוא
שם כולל לחיל הרכבים (רייטערייא), ומה אמר החכם געועניוס כי לא מלינו עוד רכב
כי אם על המרכבה, הנה מה יענה על מגערתך אלהי יעקב נרדס ורכב וסוס (תהלים
ע"ו ז') האם נאמר על המרכבה שהיא נרדמה, ואף שגם הארמי תרגם שם רכב ארתיתין
(והמה המרכבות), הנה נראה שהוא פירש הכתוב בדרך אחר, כי העתיק ממזופיתך אלהא
דיעקב דמכו וארתיתין ופרשין אתעקרו ע"כ, נראה שלדעתו נרדס מוסב על כל אנשי חיל
שזכר בפסוק הקודם (והכוונה כל אחד מהם וכן פירש הראב"ע שם) ורכב וסוס נתעקרו,
ובזה יולדק הוי"ו של ורכב והבן; אולם אין זה כלל בפשטות הכתוב לבארו בזמרון פעל.
(ח) ויקרא אריו, כמ"ש הראב"ע שיוכן בחסרון כ"ף הדמיון, והענין שהלפפה יקרא בקול
גדול כארי אל הנביא אשר נתנהו ללופה: אדני! אנכי עומד וגו'. על משמרחי, כלומר
אנכי

(ט) והנה זה בא. כשיתפלל על כך יראה כמין רכב אדם וגו'. נפלה נפלה בכל. ת"י נפלת ואף עתידא למיפל ב' נפילות שנה אחר שנה תחלה על ידי מדי ופרס ובשנה השניה על ידי שאים והיתה בכל בני ממלכות כמהפכת סדום וכן מצינו בסדר עולם ובא בשנה השמועה זו של דריוט ואחריו בשנה השמועה והיתה בכל בני ממלכות כמהפכת וגו' (לעיל י"ג):

(י) מדושתו וכן גרני. תבואת קדש שלי ערימת חטוי אשר נלשוותי מפי רוח הקדש לתקן אחנס בדרך הישרה באדם הדש וזורה תבואתו בגורן: אשר שעתו. מאתו הגדתי לכם: (יא) דומה. הוא אדום וכה"א מי כלור בדואה בחוך היס (יחזקאל כ"ז): אלי קורא משעיר. אמר הקב"ה אלי קורא הנביא או המלאך מעול מלכות שעיר: שומר מה

(ט) והנה זה בא רכב איש צמד פרשים ויען ויאמר נפלה נפלה בכל וכרפסילי אלהיה שבר לארץ: (י) מדשתי וכן גרני אשר שמעתי מאת יהוה צבאות אלהי ישראל הגדתי לכם: (יא) משא דומה אלי קרא משעיר שמר מהמלילה שמר מהמלילה:

אמר

ב א ו ר

אנכי עומד תמיד על המשמר ולא ראיתי כי האויב יקרב אל העיר וכאשר אבאר. (ט) והנה לדעתי המה דברי הנביא, והנזופה באמת לא ידע מזה דבר, כי סופר לנו שקיל כורש התגנבו לתוך העיר, והסופר העושרקט סיפר כי כאשר כבר נלכד חלק מהעיר עוד לא ידעו מזה בחלק אחר מאומה, והנה צעוד שהיה הנזופה מדבר עם הנביא בא מפאת אחר קול מבשרים שם וקרא: נפלה נפלה בכל. (י) מדשתי, לדעת מפרשי בני עמנו רד"ק וראב"ע הכוונה על בכל שיהיה נמרס ונדוש מבני ישראל כתבואת גורן, אולם לא מלאנו כלל כי ישראל הכניעו יושבי ארץ בכל, ולזה בחר הרב בדעת חכמי העמים שבין הנביא אל עם ישראל (כי אך בעבורם גלה לו השם מלבוני העתות וקורות עם ועם, ובענין שאמרו ז"ל אין שכינה שורה על הנביא אלא בשביל ישראל), ואמר כי אתה ישראל שאתה נדוש עתה כתבואת השדה, את זה אשר שמעתי מאת ה' על בכל הגדתי לכם. ובעיני יתכן עוד לפרש מדושתו וכן גרני מוסב על בכל כדעת הרד"ק אך לא כטעמו, כי לדעתי מדשתי הוא בינוני הפעול בהוראת הפועל (כמו בת בכל השדודה (תהלים קל"ז ח') וכיולא זו כאשר זכרנו זה פעמים) והכנוי הוא קנין ויורה על הפעול כמו שהערכו פעמים רבות, והענין, את בכל שהיית דש את ישראל, והנביא יעמיד את עלמו במקום עמו ובשם ידבר, וכן גרני הוא בענין וכן משק ביתי (בראשית ט"ו ב') שהוא הממונה על הבית כמו שפי' רש"י שם, וכן תרגם אונקלוס (ע"ש בבאור), והכוונה כי על ידך אנכי נדש בגרן, מענין ושמתים בבית תפלתו (להלן נ"ו ז'), ומה שאמר מדשתי בלשון נקבה ושם קרא אותו בן, כי היה מנהגם אז לדוש על שני אופנים, או בצדקות שרומסות התבואה בפרסותיהן, ולרוב בחרו לזה פרות, וכמו שאמרו חז"ל כמה פעמים פרה שהיתה דשה, וע"ז אמר מדשתי,

(ט) אור זערה! עם קאמט איינע רייטערע מאַנשאַפט,
 געשאַנע פֿאָן ראַסע,
 ויא בענאָן אונד שפּראַך:
 געפֿאללען, געפֿאללען איזט בכל,
 אונד אַללע געבילדע איהרער גאָטטער,
 שמעטטערט ער צו באַדען.

(י) אַ מיין צערדראָשענעם — דוא קינד מיינער טעננע!
 וואָס איך געהאַרט פֿאַם עוויגען צבאוח,
 דעם גאָטטע ישראל'ים,
 האַבע איך פֿערקינדעט אייך. —

או שהיו עובדים על
 התבואה בעגלה כמ"ט
 לקמן (כ"ח כ"ח) אדום
 ידושו והמס גלגל
 עגלתו, וקרא למנהיג
 העגלה בן גרן, ויתורגם:
 ה דוא דיא מיך דרַטט,
 איבער מיך מיך דער טעננע
 וואַלטעטע.

מבאן יתחיל נבואה אחרת
 וכאשר כבר בארנו בתחיל
 הפרשה. והנבואה הזאת
 אם היא קטנה בכמותה
 כי כל תכלול יותר משני
 פסוקים, הן איכותה
 יקשה מאד לבאר, ולא
 ידענו כלל מהות 'ותכלית'
 כי לא פורש מה זה היה

עם

לדומה ומה יעשה לה, כי אין בה שום יעוד פרטי אשר נאמר כי הוא זה אשר רצה לגלות לנו, גם אין שום תועלת אשר יגיע לבית ישראל (בעבורם התנבאו כל הנביאים) בהודעה הזאת, וכבר הרגישו חז"ל בזה ודרשו מה שדרשו, אבל כבר סרו גם הרד"ק גם הראב"ע מדרכם, כי פירושם לא יסכים עם פשטות המקרא והמה בעלמם דברי נביאות, והנכון שני הפסוקים האלה המה רק העוללות אשר נאשרו מנבואת דומה אשר נאבדה בלוק העתות, אולם לנו אין לנו רק למה שלפנינו כי אין בידינו למלאות החסרון, ומה נראה שאלו בני דומה אל נביא ה' כאשר היו בלרה ובמלוקה מה, להגיד להם אם יש תקוה לאחריתם ומתי יתמו ימי אבלם? ואין זה זר שגויי הארצות דרשו אל אלהי ישראל בעת מן העתים לדעת מה יקרה להם, וכן בא נעמן ער לבא ארם אל אלישע לרפאותו מלרעתו, וכן הדד שאל את פיו אם יחיה מחליו, ובה נבוא לבאר הבתובים.

(יא) **משא דומה**, דומה היה מבני ישמעאל כנזכר בתורה ומשמע דומה ומשא (בראשית כ"ה י"ד), ואין לברר אם היה העם קרוא דומה על שם אביהם, או כדעת קלם שהיה המחוז אשר יושבים שם בני דומה נקרא על שמו כמו מלרים, וחז"ל אמרו שדומה הוא אדום, והנה השיאם לפירוש זה מה שאמר משעיר, אבל אין מזה ראיה כלל כאשר אבאר בסמוך. **משעיר**, מפאת שעיר בא אלי הקול קורא, ומה אך ידענו כי מן דומה לא"י עבר הדרך הר שעיר, אבל מזה עוד כל נדע איה מקום תחנות בני דומה אם רחוק או קרוב לשעיר. גם יש לפרש כדעת חז"ל (עיין רש"י) שהכוונה מפני שעיר כלומר בעבור שעיר, ונאמר כי הסבה בעבורה שאלו את פי הנביא היתה שני שעיר לשלו את דומה. **שמר**, הוא הנביא העומד על משמרתו להביט לאחרית הימים וכמו שנקרא רואה ולופה, וגם מלאכי מעל נקראו עירין (דניאל ד' י"ד) בגזרת עירין, ועיין שם פסוק ד' בצאור. **מה מלילה**, לילה הוא כנוי ללרה ושבר כנודע. והנה לדעת הרב המתרגם שאלו כמה נאשר עוד מהלילה, כלומר מתי יכלו ימי הרעה, ויש לפרש מה מלילה מה יהיה מהלילה הזה? האם עד נלח כל יאיר חשכתו? והענין אחד. **מה מליל**, בא הסמוך במקום הנפחד, כמו בליל שודד ער מואב (לעיל ט"ז א') ועוד רבים כיוצא בהם (רד"ק וראב"ע), ולי יראה שנתסר הסמוך מליל זה, ואמר הרד"ק שהובל בדרך השואל ומבקש מענה במהירות, ור"ס אמר שהשאלה הראשונה היתה כמה עבר מהלילה והשניה מה נאשר עוד ממנו, ולי נראה שהנביא לא השיב בפעם הראשון דבר להם, שהרי תראה כי גם כאשר ענה אותם היתה זאת רק דרך דחוי ולא רצה לגלות כלל מלפני העתידות, ולכן המה עוד שנו בשאלתם.

אמר

מלילה. שומר ישראל מה
 תהא מן הלילה והפחשנה
 הזאת: (יב) אמר שומר.
 הקב"ה: אתא בוקר. יש
 לפני להזריח לעשות בקר
 לכס: וגם לילה. מתוקן
 לרשעים לעת קץ: אם
 תבעיון בעיו. אם תבקשו
 בקשתכם למהר הקץ: שובו
 אחיו. נתשוב: (יג) משא
 בערב. על ערביים: ביער
 בערב תלינו. ראיתי מה
 עשיתם בהגלות אזור את
 עמי והיו מנקשים לשנאי'
 שלהם להוליכם דרך עליב'
 לפי שאתם בני דודיהם
 אולי תרחמו עליהם ואתם
 הייתם יולאים ולנים ביער
 דרך העברת שיירות:
 אורחות דדנים-בני דודכן:
 (יד) לקראת למא. דרך
 להביא מים ואתם יושבי
 ארץ תימא לא עשיתם בן
 אלא בלחמו קדמו נודד
 הניאו להם מיני מאכלים
 מלוחים ונודות נסוחים
 מליאי רוח והיה אובל
 ומבקש לשחות ונותן פי
 הנוד לתוך פיו והרוח נבנס

(יב) אָמַר שׁוֹמֵר
 אֶתָּא בִּקְר
 וְגַם-לַיְלָה
 אִם-תִּבְעִיּוֹן בְּעִיּוֹ
 שׁוּבוּ אֶחָיו:
 (יג) מִשָּׂא בְעֶרֶב
 בְּיַעַר בְּעֶרֶב תְּלִינוּ
 אֶרְחוֹת דְּדָנִים:
 (יד) לְקִרְאֵת צְמֵא הַתִּיּוֹ מֵיָם
 יֹשְׁבֵי אֶרֶץ תִּימָא
 בְּלַחְמוֹ קִדְמוּ נֹדֵד:
 (טו) כִּי-מִפְּנֵי חֲרָבוֹת נֹדְדוּ
 מִפְּנֵי וְחָרַב נְטוּשָׁה
 וּמִפְּנֵי קִשְׁת דְּרוּכָה
 וּמִפְּנֵי כְּבֹד מִלְחָמָה:

בשיעיו והוא מת. ד"א לקראת למא החיו מים. לא בן עשיתי לאחיכם כשהיה למא גליתי לו
 באר מים: (טו) כי מפני חרבות נדדו. עמי: חרב נטושה. פשוטה על פני הארץ כמו

ב א ו ר

(יב) אמר שומר, אין מזה ראיה שהדברים האלה מפי סופר אחר יצאו, לפי שאמר בנוף
 שלישי אמר שומר, כי כבר נודע שכן דרך הנביאים לדבר בן. אחא בקר, י"מ אתא
 בקר, כלומר אם גם ירוח לבס עוד, גם יתשך לכס הלילה, כי כל תהיה זאת תשועת
 עונמים. ולדעת הרב המתרגם הענין, אנוכי רואה כי אף שכבר הצריק השחר לכל יושבי
 תבל, עוד לכס יהיה לילה. אם חבעיון, הוא לשון ארמית (עיין ערוך ערך בע) וענינו
 שאלה או בקשה (פֶּעֶרְוֹנְגֵּעֵן, ביטטען). ולדעת הרב המתרגם הכוונה, הן כפי אין בשורה
 לכס מולאת אך זאת ענה היעולה מאתי התחנו אל ה' ושובו אלי, ואח"כ עוד תבואו
 אלי, אולי ירחם ה' ורחם על הרעה. והחכם געועניוס פירש הכתוב באופן אחר, והוא
 שהנביא לא השיב להם דבר על שאלתם בפרט, אך אמר כך הוא מנהגו של עולם יום
 ולילה לא ישבתו, ואם את הטוב נקבל גם את הרע נקבל, אם תרצו לשאול שאלו את
 מי שתרכו ולא אותי, אך אם תשובו לכס מדרכיכם הרעים אז בואו אלי; אולם אין זה
 מדרך נביאי ה' לענות קשות לאשר יבואו לדרוש מאתם את פי ה', ואף כי אם המה מעם
 נכר, כי כל ישעם וחפנם שיתגדל ויתקדש שם אלהי ישראל ממזרח שמש ועד מבואו, ולכן
 הנכון בתרגום הרב. ויש רבו להביא ראיה שהנבואה הזאת לא כתבה ישעי' לפי שאתא
 ובעו המה מלשון ארמית לוקחו, והנביא הנבחר הזה לאונו פח ונקי מאד כנודע; אולם
 גם זאת אינה מכרחת, כי מי יודע אם לא היתה שפת עם דומה כלולה מלשון ארמית
 ולשון עברית, ולזה דבר הנביא עם שלוחיהם כלשון עם.

(יג) עם שפריצט דער וויצטער:
 געקאממען איזט דער מאַרגען,
 אונד נאָך איזט נאַכט —
 וואָללט איהר בעטען — בעטעט,
 בעקעהרט אייך — קאָממעט וויעדער.

(יג) פֿערהאַנגניס איבער ערב:
 אין דער ווילרניס פֿאָן ערב איבערנאַכטעט איהר,
 קאַראַוואַנען דער דרניטען!

(יד) ענטגעגען דעם דורשטיגען ברינגעט וואַססער,
 בעוואָהנער דעם לאַנדעס חימא!
 מיט בראָד קאָממט צופֿאַר דעם פֿליכטיגען.

(טו) דען פֿאַר דען שווערדטערן פֿליעהען זיא,
 פֿאַר דעם געציקטען שוועררטע,
 פֿאַר דעם געשפּאַנטען באַגען,
 אונד פֿאַר דעם דרוק דעם קריעגעס.

מכאן עד סוף הפרשה
 היא הנבואה השלישית.
 והנה בני קדם (שהם
 כוללים כל המשפחות
 השוכנות בארץ חרמבית
 והלאה) לחזו את ישראל
 מני אז, וכבר בימי גדעון
 פשטו בארץ ישראל לשלול
 שלל כמפורש בספ' שופטי'
 (פרשה ו'), ובימי יהושפט
 מלך יהודה היו נכנעים
 תחת ממלתו (דה"צ י"ז
 י"א), ולזה נשא הנביא
 גם עליהם את משלו,
 ואמר שגם עליהם יעבור
 כוס התרעלה, וכן נבא
 עליה' ירמי' (מ"ט כ"ח —
 ל"ג), ויחזקאל נבא גם
 הוא על שבא ודדן (ל"ח
 י"ג), כי שבא ודדן שוכנים
 בארצות קדם כנודע.
 ואולי יש לפרש כי הנבוא'
 הזאת נמשכת למשא דומ'
 (כי דומה ותימא וכן קדר

דען

היו מבני ישמעאל ושבא ודדן מבני קטורה, ומבני ישמעאל נודע שהיו שוכנים מחילה עד
 שור (בראשית כ"ה י"ח), ועל בני הפילגשים נאמר (שם פסוק ו') וישלחם מעל יצחק בנו
 וגו' קדמה אל ארץ קדם), ונאמר כי אחרי שהנביא אמר להם שבו אתיו חזרו שוב אליו,
 ואז גלה להם מה יעץ ה' לנאות על משפחות בני קדם.

(יג) משא בערב, הבי"ת של בערב במקום על כמ"ש הרד"ק במכלול שיט בי"ת שתשמע
 תמורת מלת על, ואמר הראב"ע כמו מלכי הערב (ירמי' כ"ה כ"ד) ממשפחות קדר
 ע"כ. ביער, כלומר ארצות סוחרים מן דדניס אשר עד הנה הלכו בדרך מיסור, עתה
 ינטרכו ללכת דרכי עקלתון ציערים וללון שם מפני פחד האויב אשר יפשוט בכל הארץ
 מסביב, וכן אמר ירמי' (שם מ"ט ח') נסו הפנו העמקו לשבת יושבי דדן וגו', וכן כתב
 הרד"ק בעבור שחברבו אהלי קדר היו כריכין ללון ציער. ויפה העיר החכם געועניוס כי
 מה שאמר יער איננו יער לומח עלים, כי זה לא נמצא במדבר ערבי, רק הוא סבני קוליס
 וברקניס (געביט, געטטרייכע). (יד) לקראח צמא, הנביא יקרא אל יושבי תימא שהיו
 שוכנים קרובים למחוזות בהם יעבורו הארצות, לקדם האנשים האומללים האלה בלחם
 ובמים כי לא היו יוכלו ללכת אל המקומות שם מעינות ילאו (תמוען), והאויבים בזזו את
 כל בידם אשר בו הטעירו, גם לקחו את גמליהם מחלבם ישבעו הולכי מדבר כנודע. התיו,
 ה"א התיו תחת אל"ף (ראב"ע), וכן אמר הרד"ק באלו קרא למים שיבואו לקראחת למא,
 ואם כן יהיה הפעל בקל; אך יותר נראה כדעת חכמי העמים (וכ"נ דעת רש"י רק שהוא
 פירש ע"פ דרש) שהוא הפעיל ושעורו האתיו והוא יולא, וכן תרגם הרב. בלחמו,
 אם שהו"ו נוספת וכמו שתרגם הרב, או שהכנוי מוסב על ארץ תימא (ויהי' ארץ כאן
 זכר באשר מלינו פעמים) כלומר בלחם ארץ תימא קדמו. קדמו, הוא הכנוי, וראוי להיות
 קדמו בפתחות הקו"ף בדין הכנוי, אולם כבר מלינו המקור בחיר"ק, אחר חלץ את האבנים
 (ויקרא י"ד מ"ג) והמקור והכנוי משפט אחד להם כנודע. (טו) חרב נטושה, עיין רש"י,
 והרד"ק אמר מפני החרב שפטה בארץ, כמו נטשים על פני כל הארץ (ש"א ל' ט"ז) ויונתן
 תרגם חרבא שליכא (ועיין בספר המלים להחכם געועניוס ערך נטש, ובשרשים לרד"ק),
 וכן

(שמואל א' ל') והנס
נטושים על פני כל הארץ
(שם נ"ה) ויוטשו בעמק
רפאים. ד"א נטוש' כמו
לנטושה כל אותיות אשר
מולאיהם קרובים להיות
ממקום אחד מתחלפות זו
בזו נו"ן בלמ"ד כענין
שנאמר (יחמ"י"ג) לעשות
לו נשנה כמו לשנה:
(טו) נשני שכיר. אדקדק
נה ללמס למועד כשכיר
הנשנר לשנים שמדקדק
במועד תשלום שנתו:
(יו) ושאר - שארית: קשת
גבורי בני קדר. בעלי רובי
קשת שהם כאניהם שנאמר
בו (בראשית ל"א) ויהי
רובה קשת:

כב (א) גיא חזיון. היא
ירושלים גיא שנתוכאו
עליה רוב נבוא חכי עלית
כולך לגנות. כשנא עליהם
חיל עולים על גגותיהם
לראות החיל ולהלחם.
ורבותינו פירשו על הנהני'
שעלו על גגו של היכל
ומפתחות העזרה נידם
כדאיתא במסכת תענית.
ומדרש אגדה אומר שהיו
גסי הרוח באיבה רבתי:
(ב) תשואות מלאה. עיר
שהיתה מלאה תשואות קול
רוב אדם הומיה ועליזה
עכשיו מה לך מתאבלת:
חלליך לא חללי חרב. טובים
היו חלו חללי חרב היו
מעכשיו שהם חללי רעב:
(ג) כל קלניך נדדו יחד.
כדקיהו ושירו שילאו לברוח
לילה: מקשת אוסרו. אשר
מאימת המורים חלים בקשת היו נאסרים להסגר במיך העיר וכל הנמלאים בו אוסרו יחד בזיקים
ורובן

(טו) כִּי־כֹה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהֵי
בְּעוֹד שָׁנָה בְּשָׁנֵי שָׁכִיר
וְכָלָה כָּל־כְּבוֹד קִדְר:
(יז) וְשָׂאֵר מִסֵּפֶר־קֶשֶׁת
גְּבוּרֵי בְנֵי־קִדְר יִמְעֹטוּ
כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל דְּבָר:

כב

(א) מִשָּׂא גֵיא חֲזִיוֹן
מֵה־לֵךְ אִפּוּא
כִּי־עֲלִית כָּלֵךְ לַגְּגוֹת:
(ב) תְּשׂוּאוֹת וּמְלֵאָה עִיר הוֹמִיָּה
קָרְיָה עֲלִיזָה
חֲלָלֶיךָ לֹא חֲלָלֵי־חֶרֶב
וְלֹא מִתֵּי מִלְחָמָה:
(ג) כָּל־קִצִּינֶיךָ נִדְדוּ־יַחַד
מִקֶּשֶׁת אֶסְרוּ
כָּר־נִמְצָאֶיךָ
אֶסְרוּ יַחַדוּ
מִרְחוֹק בְּרָחוּ:

על

מאימת המורים חלים בקשת היו נאסרים להסגר במיך העיר וכל הנמלאים בו אוסרו יחד בזיקים
ורובן

ב א ו ר

וכן העתיק הרב. (טו) כי וגו', הנביא יגיד עתה כי קרוב קלס, וכענין שאמר למעלה
(ט"ז י"ד) על מואב; אולם יען מלינו גם בירמי' גם ביחזקאל (כאשר זכרנו) עוד חזות
קשות על ערב וקדר לריבים אנו לאמר ששנו אח"כ לאיתנם, ושבו באה עליהם הרעה
בימי נבוכדנצר כנזכר שם.